

Ime ruže

„Neprijatelj moj to je tvoje ime. Što sadrži ime? Ruža bi davala slatki miris ma kako je mi zvali.“

W.Shakespeare, „Romeo i Julija“

Prvi korak za rješavanje problema je priznanje da problem postoji. Zato recimo to na glas: SDP, kao stranka, već jako dugo funkcionira sve lošije i lošije. Socijaldemokracija je i ranije imala svojih uspona i padova, ali, bez da u ovome tekstu idem predaleko u prošlost i u detalje, aktualnu krizu treba pripisati nesposobnosti socijaldemokratskih političara Trećeg puta da adekvatno i ideološki originalno odgovore na financijsku krizu koja je potresla svijet 2008. godine. Budući da je Treći put kombinirao lijeve socijalne politike s desnim ekonomskim politikama, kada su socijaldemokratski političari diljem Europe počeli zagovarati *austerity* kao odgovor na krizu, birači su prvo izgubili povjerenje u takve opcije, a kada su neke desne stranke počele implementirati elemente lijevih socijalnih politika - poput, primjerice, minimalne plaće i kurikularnih reformi - razlike između desnih i lijevih opcija postale su još maglovitije. Ovdje treba reći da je tadašnje vodstvo SDPa - i Vlade - bilo suprotstavljeno politici *austerityja* pa bi u razgovoru o uzrocima pada popularnosti SDPa ipak težište odgovornosti trebalo staviti na vodstvo stranke a opisane europske trendove promatrati kao nešto što je imalo negativan sinergijski učinak u tom procesu.

Drugi razlog leži u činjenici da je socijaldemokracija neke svoje ciljeve jednostavno realizirala. Određena razina ljudskih prava i prava radnika, koji su desetljećima bili u srcu socijaldemokratske agende diljem Europe, postali su mainstream do te mjere da su ih i desne stranke prihvatile kao *sine qua non* - skoro nitko, primjerice, ne osporava pravo na zdravstveno ili mirovinsko osiguranje u ovom ili onom obliku. Na nekim je poljima socijaldemokracija jednostavno pobijedila - i to je odlična vijest.

Ona, međutim, dolazi s lošom posljedicom: osjećaj borbe za nešto što je moguće osvojiti, jer postoji širok interes i širok konsenzus birača različitih profila o važnosti osvajanja toga, zamijenilo je nezgrapno tapkanje na mjestu u iščekivanju novih utvrda koje treba zauzeti, a naredba kamo, kada i kako napasti nikako da stigne.

Socijaldemokracija je uspijevala jer je predstavljala racionalizaciju utopije, svijest da savršeno društvo možda ne postoji, ali da nas ništa ne spriječava da mu se približavamo centimetar po centimetar, implementirajući neke elemente onoga što bi savršeno društvo trebalo sadržavati. U prošleme stoljeću socijaldemokracija je bolji život građanima stavljala na dohvat ruke, i to je činila sa širokim osmijehom na licu.

Treći razlog krize socijaldemokracije leži u činjenici da se svijet, a osobito ekonomija i sami ljudi promijenili a socijaldemokracija se nije mijenjala uz njih, nije ih pratila. Socijaldemokratska ideja ekonomije nastala je u svijetu ispresijecanom granicama, fokusiranom mnogo više na pojedinačne nego kolektivne kapacitete, na proizvode umjesto na usluge, kolektivna radna prava umjesto na pojedinačna. Internet, Europa bez granica, proizvodnja u trećim zemljama, digitalni poslovi i čitav niz drugih fenomena koji su mijenjali globalnu ekonomiju u posljednjih 70 godina uglavnom su ostali izvan fokusa socijaldemokracije, ali su zato stubokom mijenjali ljude i društva. Lako je zamisliti, primjerice, da će u idućih 100 godina sav ljudski rad u tvornicama biti zamijenjen robotskim. U srpnju ove godine (2016.) Međunarodna organizacija rada (ILO) objavila je izvještaj prema kojemu bi skoro 90% radnika zaposlenih u tekstilnoj industriji Kambodže i Vijetnama - oko 9 milijuna osoba - moglo izgubiti poslove zbog automatizacije proizvodnog procesa. Drugim riječima, mogli bi ih zamijeniti roboti. Osim činjenice da ogroman broj ljudi ostaje bez posla, što je strašno samo po sebi, ovaj izvještaj ima dublje implikacije za budućnost sindikata, koji su u većini zemalja usko vezani za uspjeh socijaldemokratskih političkih opcija.

Ali nije samo problem u neprilagođenosti promjenama u društvenim pojavama nego i u nesposobnosti komuniciranja s različitim društvenim skupinama. Uzmimo Hrvatsku kao primjer. U nizu socioloških istraživanja posljednjih godina zabilježen je

trend pada podrške SDPu kod populacije mlađe od 30 godina. U istraživanju provedenom nakon ovogodišnjih parlamentarnih izbora, utvrđeno je da bi, kada bi glasovale samo osobe mlađe od 30 godina, HDZ osvojio 48, a SDP 46 mandata. To možemo interpretirati kao da su mlađe generacije konzervativnije od starijih, ali i tako da zaključimo da SDP jednostavno ne razumije prioritete mlađih birača i/ili ne uspijeva adekvatno komunicirati s njima. U svakom slučaju, ukoliko se ovakav trend nastavi, jasno je da budućnost SDPa u perspektivi nekoliko izbornih ciklusa, najblaže rečeno, zabrinjavajuća.

Prostor koji su socijaldemokratske opcije otvorile približavanjem desnici vrlo brzo su popunile populističke i/ili antiinstitucionalne opcije poput Živog zida i Mosta u Hrvatskoj, Syrize u Grčkoj, Pokreta pet zvijezda u Italiji ili Podemosa u Španjolskoj, samo da bi se suočile s vlastitom potkapacitiranošću i nesposobnošću da funkcioniraju u svojim političkim ekosustavima i riješe probleme koji su bili katalizatorima njihovog nastanka. Ipak, priča o nastanku svake od tih političkih opcija može nas naučiti važnu lekciju o političkim prioritetima građana. Tako, primjerice, od Živog zida možemo naučiti da uvjerljivo, beskompromisno zalaganje (beskompromisno do te mjere da si voljan ići na svaku deložaciju, a sa svake deložacije u zatvor zbog svojih ideala) za problem koji muči veliki broj građana biva honoriran s preko 117.000 glasova i 8 mjesta u Saboru. Čak i kad i tvoja osnovna politička agenda i sekundarni politički stavovi radikalno odudaraju od političkog mainstreama. Od Mosta možemo naučiti da put do sudjelovanja u sastavljanju Vlade ne mora uvijek početi na nacionalnoj razini, ne mora biti sastavljen od političara koji govore iste stvari - pa niti od političara uopće - ako je sastavljen od grupa organiziranih građana koji žele riješiti probleme zajednica u kojima žive. Takav poduhvat honoriran je s preko 174.000 glasova, 13 mandata u Saboru i pozicijom mlađeg koalicijskog partnera u Vladi Republike Hrvatske. Kakvo god mišljenje imali o političkim protivnicima (i partnerima!) SDPa, uvijek je vrijedno učiti od njih - i iz njihovih uspjeha, i iz njihovih neuspjeha.

Što bi, dakle, SDP trebao učiniti da krene na put političkog uspjeha?

0. Nulta točka: razmišljanje izvan lijevo-desne političke kutije

U jednom televizijskom gostovanju prije nekoliko godina, Nino Raspudić je rekao kako smatra da „lijevo“ i „desno“ u vremenu u kojemu živimo više nisu adekvatni deskriptori za političke opcije. Podjela koju je nakon toga predložio nije nešto s čime bih se složio, ali ideja anakronosti koncepta „lijevog“ i „desnog“ zapravo odzvanja istinom. Ranije u ovome tekstu opisao sam na koji se način dogodila izvjesna osmoza ideja najvećih političkih struja i u Hrvatskoj i u Europi. Ti su procesi veliku većinu stranaka pozicionirali na tzv. centar, što je zapravo jedini pojam koji je u toj političko-spacijalnoj metafori moguće koristiti; on ne dozvoljava distinkciju u adekvatnim terminima jer oni nadilaze okvire koje metafora postavlja, a oni su zadani konceptima „lijevog“ i „desnog“. Stranke koje u današnjem vremenu uistinu odgovaraju tim konceptima uglavnom su marginalne u političkom smislu. U Hrvatskoj to možemo vidjeti na primjeru stranaka i političkih projekata poput Socijalističke Radničke Partije i Radničke Fronte na lijevoj i Hrasta i mirijade pravaških opcija na desnoj strani. Na tragu toga i SDP bi trebao razmišljati izvan lijevo-desnog koordinatnog sustava ideja. Početna točka trebala bi glasiti: „SDP je stranka od izuzetnog značaja za funkcioniranje demokracije u Hrvatskoj“. Vjerujem da takvo pozicioniranje, kao čuvara demokracije u Hrvatskoj, odražava ono što je SDP u svojoj srži uvijek i bio - demokratska i istinski patriotska stranka, ali ta dva elementa nisu bila apostrofirana *verbatim*. To je uloga oko koje SDP treba graditi svoj sustav ideja i vrijednosti za budućnost.

1. SDPu ne treba „povratak“ socijaldemokraciji, treba mu nova socijaldemokracija

Od mnogih kandidatkinja i kandidata za čelno mjesto u SDPu čuo sam frazu da se SDP treba „vratiti“ socijaldemokraciji, nesumnjivo pod utjecajem svijesti o činjenici da je okretanje Trećem putu zapravo udaljavanje od „ortodoksne“ socijaldemokracije. Vjerujem, međutim, da je takvo razmišljanje potpuno pogrešno. Socijaldemokracija 20. i 21. stoljeće je postigla uistinu mnogo i sigurno da je vrlo

zavodljiva ideja povratka na ideološke postavke perioda u kojemu je socijaldemokracija pobjeđivala. Ali to je prošlost. Drugo vrijeme, drugi društveni kontekst, drugo sve. Socijaldemokracija treba nova poglavlja, nove ideje za vrijeme u kojemu živimo danas, odgovore na izazove koje još nije riješila. Dakle, smjer razmišljanja ne treba biti „natrag“, nego „naprijed“. To možda nigdje nije toliko važno kao u Hrvatskoj. U posljednja dva izborna ciklusa građani su savršeno jasno artikulirali zahtjev za progresivnom orijentacijom u politici. Ne zanima ih prošlost, postojeći društveni odnosi izvor su njihovog velikog nezadovoljstva i sve je glasnjiji zahtjev za promjenom. I to ne kozmetičkom, nego temeljitom. Prema statistikama Porezne uprave, 65% ukupnih radnika u Hrvatskoj zarađuje manje od 5000 kn mjesečno. Govorimo o otprilike 900.000 ljudi koji s takvim primanjima u Hrvatskoj ne mogu živjeti; mogu samo preživljavati. Svaka osoba koja se bavi politikom - a osobito ako se naziva socijaldemokratom - morala bi razumjeti da u ovakvim okolnostima pitanje društvene nejednakosti (a *wealth gap* ili jaz u bogatstvu je samo jedan njezin eksponent) nije moguće riješiti površnim, kozmetičkim mjerama poput porezne reforme - čak i kad bi ona bila u potpunosti usmjerena prema dobrobiti najsiromašnijih. Rješavanje ovog problema zahtijeva vrlo ozbiljan, sveobuhvatan i radikalni plan redistribucije društvenih dobara. Tome je tako jer je društvena nejednakost u Hrvatskoj do te mjere visoka da je neće biti moguće riješiti bez da apsolutno svi društveni akteri ne budu izbačeni iz svojih „zona ugone“. Možemo li takav svjetonazor očekivati od liberala? Ne. Možemo ga, i moramo, očekivati od socijaldemokrata. Zato pitanje ne smije biti što je socijaldemokracija bila nekad. Pitanje također ne smije biti kako da SDP usmjerimo više lijevo. Pitanje glasi: što bi socijaldemokracija trebala biti danas, i još važnije, što želimo da socijaldemokracija bude sutra; kako da SDP usmjerimo prema naprijed.

2. SDP se treba početi hvatati u koštac s velikim bitkama

...I dok se s njima hvata u koštac, treba razmišljati izvan kutije. U neke bitke u kojima smo već pobijedili trebamo ići opet jer je nužno opet ih voditi. Pitanje

socijalne pravednosti je i dalje relevantno ali zahtijeva novi, drugačiji pristup. Prava radnika i sama narav rada u vremenu jedinstvenog digitalnog tržišta potpuno se razlikuju od vremena radničkog organiziranja u sindikate kako bi se kolektivno pregovaralo. Hrvatska se suočava s demografskom krizom neviđenih razmjera i ako se s njome ne uhvatimo u koštac, budućnost domovine za koju su tisuće dale život u Domovinskom ratu bude vrlo ružna. Bitka za energetska neovisnost i bitka za očuvanje okoliša nisu nepovezani problemi. Socijaldemokracija budućnosti nužno je zelena. U kontekstu veličine problema društvene nejednakosti globalno, pa i u Hrvatskoj, jedan od ključnih izazova bit će borba za očuvanje dosegnute razine ljudskih prava. Nezadovoljstvo društvenom nejednakošću već sad doseže ogromne razmjere a ukoliko to nezadovoljstvo ne bude dobilo adekvatnu političku artikulaciju, doći će do urušavanja dosegnute razine ljudskih prava i prava manjina. To smo kroz povijest vidjeli nebrojeno mnogo puta. Holokaust je samo jedan od nedavnih historijskih argumenata u korist ove teze. U politici je uvijek teže biti u poziciji zahtijeva za obranom nego u poziciji zahtijeva za promjenom, ali obrana razine ljudskih prava koju smo mukotrpno gradili i dosegli u vremenu u kojemu živimo sasvim će sigurno biti jedna od velikih bitaka našega vremena. Ona je već počela: vidimo je u žilet žici razvučenoj diljem Europe, u borbi za reproduktivna prava žena, u borbi za LGBT prava, ali i u borbi za pravo na življenje svoje vjere. Moramo naći velike bitke vremena u kojemu živimo i pobjeđivati u njima svojom kreativnošću, znanjem i idealima. Građani povjerenje daju onima koji mogu biti njihovi šampioni. SDP može biti dorastao tom pozivu.

3. SDP se treba intenzivno okrenuti lokalnoj politici

Politika je, u svojoj osnovi, rješavanje problema koje neka zajednica ima. Ako pogledamo zajednice gdje je SDP uspješan i gdje već godinama oblikuje lokalnu i regionalnu politiku (bilo samostalno, bilo s partnerima) vidjet ćemo da je riječ o zajednicama koje su prije svega dobro organizirane, učinkovite u detektiranju i rješavanju životnih problema svojih stanovnika. Takve zajednice i na izborima za

Sabor mahom podržavaju SDP i partnere jer imaju povjerenja u njih. Zato bi se SDP trebao posvetiti izgradnji kapaciteta, lokalnih organizacija, mreža suradnje i investirati u profiliranje i dugoročno podržavanje ljudi koji mogu voditi na lokalnoj i regionalnoj razini. S takvim pristupom nijedna bitka ne mora biti unaprijed izgubljena. Prije nego što je nestao s političke scene, ORAH je u Slavoniji počeo graditi zavidnu podršku, uglavnom među ljudima koji su se bavili poljoprivredom. Naime, jedan dio političkog rada ORAHa počivao je na edukaciji poljoprivrednika kako da učinkovitije rade na zemlji, uzgojem kojih kultura mogu bolje zaraditi na tržištu i kako da budu što samostalniji u onome čime se bave. To je primjer vrhunskog, uspješnog *grassroots* pristupa!

4. Ljudi koji vode SDP moraju živjeti novu socijaldemokraciju i voditi primjerom

Vodstvo stranke uvijek je bilo važno jer je predstavljalo lice koje javnost gleda. Preferencijalno glasovanje uvelo je element osobne odgovornosti i osobnog angažmana u hrvatsku politiku. Dok su građani glasovali za liste, nije bilo moguće mjeriti nečiju političku težinu, ali još važnije, sva je odgovornost počivala na ramenima stranke, a ne pojedinaca koji je sačinjavaju. Preferencijalno glasovanje to je promijenilo. Sada svaki izabrani zastupnik i zastupnica znaju koliko ljudi je svoje povjerenje poklonilo upravo njoj ili njemu i premda to i dalje ne znači da odgovaraju samo njima, nego svim građanima Republike Hrvatske, sada postoji mjerljiv element individualne odgovornosti kojega prije nije bilo. To je i izazov i prilika, zahtijev da političari žive vrijednosti o kojima govore i da vode vlastitim primjerom. Ova je implikacija mnogo važnija za socijaldemokrate nego za demokršćane jer dok ovi potonji vrijednosni sustav grade na kršćanskom moralu, koji je pak, u Hrvatskoj, vezan za socijalni nauk katoličke Crkve, socijaldemokratska etika je prije svega sekularna i racionalna. To je, na kraju krajeva, vidljivo i pogledamo li birače jednih i birače drugih: poznata je maksima da individualne pogreške lidera HDZa mnogo manje utječu na odluku njihovih birača da ih podrže na izborima, dok je sa SDPom slučaj suprotan, kao što smo mogli vidjeti na

posljednjim parlamentarnim izborima. Zato budući lideri SDPa moraju disati novu socijaldemokraciju, biti spremni živjeti socijaldemokratski moral koji podrazumijeva visoku razinu osobne odgovornosti. To nije lako, ali je itekako moguće i, uostalom, već postoje primjeri takvih lidera u SDPu. Ali takvi ljudi moraju postati pravilo a ne iznimka. Također, nove generacije vodstva SDPa moraju implementirati načelo rotacije kako bi osigurale svježinu ideja i kadrova, ako na političkim funkcijama, tako i na stranačkim.

5. SDP puno više treba promjenu identiteta nego imidža

Na samome kraju dolazimo do onog elementa koji je izazvao nastanak ovog eseja. Nedavno sam u novinama čitao o ideji promjene imena SDPa i izbacivanju riječi „partija“ iz njezina imena zbog prevelike asocijacije na Komunističku partiju. Sasvim sam siguran da je ta asocijacija nanijela SDPu izvjesnu količinu političke štete, dodatno „medicinski potpomognuta“ konstantnim potpaljivanjem od strane političkih oponenta. Ne ulazeći u konkretan slučaj, htio bih ipak iznijeti tezu da je SDPu mnogo više potrebna promjena identiteta prema smjernicama iznesenim u ovome eseju nego promjena imidža prema smjernicama koje se u ovome ili onome trenutku iznesu u medijima. Svaka promjena imidža bez promjene u suštini unaprijed je osuđena na propast jer predstavlja promjenu forme a ne promjenu sadržaja. Drugim riječima, nema promjene u značenju. Sasvim je sigurno da nekima, možda čak i mnogima, smeta riječ „partija“ u imenu SDPa, ali potpuno sam uvjeren da je neusporedivo veći broj onih kojima u politici općenito, a onda i kad je riječ o SDPu, smetaju parazitizam, nemoral, bezidejnost, neobrazovanost, isključenost stručnjaka, intelektualaca i posebnih, zainteresiranih skupina. Ta riječ ne bi smetala nikome, ili bi smetala mnogo manjem broju ljudi kada bi ono što SDP nudi uspješno odgovaralo na izazove s kojima se građani svakodnevno suočavaju. Ovaj esej završavam citatom s početka, ispod naslova: onu proverbijalnu socijaldemokratsku ružu možemo zvati imenom kojim god želimo; ako miriši, mirisat

će jednako slatko kako god je mi zvali. S druge strane, ako je uvenula, ili ako je u pitanju neki drugi cvijet, niti nazivanje ružom neće učiniti da zamiriši slatko.